

Construcció de rellotges

Gironella

Ubicació

Comarca: Berguedà

Coordenades:

Latitud: 42.03376

Longitud: 1.88258

UTM Est (X): 407506

UTM Nord (Y): 4654129

Classificació

Número de fitxa 08092 - 198

Àmbit: Patrimoni immaterial

Tipologia Tècnica artesanal

Estil / època: Barroc

Segle XVIII

Estat de conservació Dolent

Notes de conservació: Es tracta d'una tècnica artesanal del segle XVIII, recollida a través de la bibliografia i els testimonis materials conservats.

Protecció Inexistent

Tipus de protecció: Inexistent

Accés Fàcil

Ús actual: Científic

Titularitat Pública

Autoria de la fitxa Sara Simon Vilardaga

Data de registre de la fitxa: dc., 20/06/2018 - 02:00

Descripció

Durant el segle XVIII Gironella va comptar amb un taller de rellotges, conegut especialment per la construcció de rellotges domèstics. Aquest taller s'atribueix a la nissaga de rellotgers Puigferrat, procedents del Lluçanès i que s'instal·laren a Gironella durant el segle XVIII. Del taller gironellenc es creu que poden

procedir vint exemplars, dels quals però, només set compten amb la inscripció de la vila de procedència. En el cas dels rellotges fabricats a Gironella, i a diferència d'exemplars d'altres tallers, no indiquen la data ni el taller o fabricant, només en alguns casos hi ha la inscripció del nom de la vila de procedència. Els rellotges del taller de Gironella generalment tenen unes mides d'entorn a 200x140x110 mm., amb una esfera rectangular situada verticalment, en alguns exemplars amb el nom de "Gironella" o el text "Ft en Gironella". Els rellotges del taller de Gironella disposen d'una única agulla que marca les hores, la qual compta amb un índex més llarg desplaçable que permet programar l'hora del despertador; aquest gira conjuntament amb l'agulla horària i en passar pel costat dret del rellotge dispara el mecanisme del despertador (situat a l'exterior de la caixa). Aquest sistema de despertador és propi dels despertadors monàstics, o rellotge mecànic casolà, dels segles XV i XVI. Aquesta especificitat no s'ha localitzat en altres tallers a excepció d'un exemplar contemporani d'Igualada. Pel que fa al pèndol, en molts casos no és l'original, aquest era curt, situat davant l'esfera i habitualment en forma d'àncora de vaixell. El sistema d'escapament és de paletes, més antic encara que l'escapament català; tant les rodes transmissores com el bastiment són de ferro. La majoria d'exemplars disposen de soneria, alguns toquen les hores i les mitges i altres també els quarts. Tenen autonomia de funcionament per un dia. Un altre tret present en diversos exemplars és que al centre de l'esfera hi ha una figura solar gravada i el disc horari compta amb divisions dels quarts d'hora. Generalment, tant les xifres romanes com els ornaments van ser gravats a la planxa de llautó de l'esfera amb punxó. Es destaca com a característica específica l'existència d'una peça angular de ferro que abraça el rellotge per les parts posterior i inferior i que dóna solidesa a l'estructura. Aquesta característica ha permès atribuir al taller de Gironella alguns exemplars anònims. En relació al conjunt de poblacions productores de rellotges catalans del segle XVIII, els experts defineixen el taller de Gironella com d'elaboració molt més primitiva en quant a la tècnica utilitzada (molt més antiga). Farré i Xarrié han inventariat "20 rellotges, tres esferes i una màquina procedents de Gironella, set dels quals tenen la inscripció acreditativa de la vila de procedència; en dos apareix simplement el nom Gironella i en els sis restants la frase abreujada Ft en Gironella (XARRIÉ, J; FARRÉ, E. (2008)) ". Els rellotges inventariats com a procedents de Gironella es conserven en particulars, en entitats públiques i en privades, per exemple: un exemplar al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, un al Monestir de Montserrat, dos al Museu Episcopal de Vic, un al Crèdit Andorrà (Andorra), i dos al Museu Comarcal de Manresa (un dels quals amb el nom de Gironella). Dels rellotgers Puigferrat també hi ha constància de la fabricació de rellotges de campanar, es documenta la construcció d'un rellotge per l'església de Gironella al 1748, i un altre exemplar fet el 1795, situat a la torre d'Isanta de Solsona.

Observacions:

La tradició rellotgera del segle XVIII a Gironella es caracteritza per la presència d'un taller d'elaboració de rellotges domèstics que a nivell més global (europeu) es podrien situar dins una tipologia manufacturera molt més antiga, entorn a dos segles abans. Aquest fet es deu a que la tecnologia rellotgera europea al segle XVIII havia evolucionat molt, per contra els rellotgers catalans mantenien una tradició molt més rudimentària que no els permetia fer còpies dels nous rellotges del mercat europeu, especialment tenint en compte el cost de les peces d'importació. Aquest fet va afavorir l'existència d'uns artesans catalans (locals) que fabricaven unes màquines senzilles, resistents i força fiables, però amb característiques tècniques antigues (comparant-ho amb les noves produccions europees). La fabricació de rellotges domèstics catalans d'aquest període es caracteritza per una especificitat que els diferencia de la resta i que al 1958, en un moment de descobriment dels rellotges casolans catalans, va ser batejat com "l'escapament català"; consistent en una solució rudimentària consistent en un dispositiu mecànic que regula l'energia proporcionada pels pèndols tot distribuint-la en intervals regulars per mantenir el pèndol en oscil·lació constant. En conjunt els rellotges domèstics catalans s'ha definit com peces amb un disseny extern força actualitzat, amb esferes en general força similars a les elaborades a Anglaterra i França, però amb una maquinària d'acabats i qualitat més aviat rudimentària i de tradició força antiga; segons expliquen els experts això es deu al fet que aquells rellotgers catalans del segle XVIII el que feien era fabricar en petit, en miniatura, el tipus de rellotge

de campanar que coneixien i que era d'un o dos segles anteriors. La tradició rellotgera d'aquest període a Catalunya era de la mà d'artesans que no provenien del món de la rellotgeria, sinó ferrers, manyans... i sobretot fabricants d'armes (de la qual Catalunya era un reconegut centre productor). Les poblacions considerades productores de rellotges domèstics catalans, s'ha relacionat a partir de l'existència almenys d'un exemplar amb el seu nom gravat. Actualment es comptabilitzen dotze centres productors: Arenys, Barcelona, Centelles, Gironella, Igualada, Manresa, Mataró, Moià, Olot, Sant Joan de les Abadesses, Terrassa i Vic. En un ventall cronològic ampli que a grans trets es considera des del 1750 fins el 1800, però amb algunes excepcions o distincions pels extrems; així, com a més antic cal referir-se a un exemplar del 1721 de Mataró, tenint en compte que no tots els exemplars disposen de data (en el cas de Gironella, cap exemplar) i altres exemplars que es situen fins el primer terç del segle XIX a Arenys i Moià i un exemplar de la segona meitat del segle XIX de Barcelona. A nivell local, en cada cas es pot parlar d'unes característiques específiques, tot i que es puguin identificar certes similituds o paral·lelismes entre certs tallers. En el cas de Gironella, igual que a Igualada, incorporen un sistema de despertador molt similar.

Història

Segons recull la bibliografia, a inicis del segle XVIII a Gironella no hi havia rellotger, raó per la qual el 1728 es va contractar en Joan Puigferrat, de la parròquia de Santa Maria de Merlès, per tal que reparés el rellotge del campanar, fins llavors se'n feia càrrec el mossèn. Aquest rellotger també havia reparat el rellotge del campanar de la parròquia de Sant Joan de Berga, l'any 1727 i altra vegada l'any 1734. L'any 1748, des de Gironella es va tornar a contactar amb Joan Puigferrat per tal que construís un rellotge nou pel campanar; període en que consta que s'oferí al rellotger que es quedés a viure a la vila de Gironella, a canvi, el consistori es faria càrrec dels seus impostos, el rellotger acceptar el tracte i poc després ja es documenta la família vivint-hi. Van ser tres les generacions de la família que van fer de rellotgers a Gironella, Joan Puigferrat (c. 1698- Gironella 1753), Joan Puigferrat i Riambau (Sant Martí de Merlès 1736 - Gironella 1808) i Josep Puigferrat Escaler (Gironella 1776 – c. 1850). Del conjunt de rellotges atribuïbles al taller dels Puigferrat, només uns quants porten inscrit el nom de Gironella, en cap dels exemplars consta la data ni el nom del taller o fabricant (Puigferrat), per tant, no es coneix quin dels rellotgers de la nissaga els va fabricar. De fet els rellotges anònims s'han pogut atribuir a aquest taller i aquesta nissaga per comparació, ja que mostren les mateixes traces i tècniques que els identificats amb el nom de Gironella. Es creu que potser alguns dels rellotges més antics (potser els anònims), podrien haver estat fabricats mentre residien a Sant Martí de Merlès, aproximadament entre 1734 i 1748.

Bibliografia

-AMENÓS, Ll. : (2002): "Aportacions a l'estudi dels antics rellotges domèstics catalans: els exemplars conservats al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona", a Salobre. Butlletí del Centre d'Estudis Josep Baralt, número 12, p.9-11 (Arenys de Mar). -BUSQUETS I CASTELLA, J. (1990): "Els Puigferrat, rellotgers de Gironella al segle XVIII", a El Vilatà, número 83, pàgs. 56-57. -FARRÉ, E. (1990): "Els antics rellotgers de Gironella", a El Vilatà, número 82, p.59-61. -FARRÉ OLIVÉ, EDUARD (2002): "Rellotges i rellotgers de la conca del Llobregat." XLIV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Sant Vicenç de Castellet 2001, p. 209-218. Manresa: Centre d'Estudis del Bages. -XARRIÉ, J; FARRÉ, E. (2008): El rellotge català. El Papiol: Efadós.

